

betekening door militairen aan het vaandel wordt gehecht, begrijpt de opwinding. De officieren boden burgemeesters aan de oploop door een charge van hun manschappen uiteen te laten slaan.

Het stadsbestuur hield de zaak liever in eigen hand. Zij stuurden de „dienaars van de justitie”, de gewone politie dus, erop af. Toen dit geen effect had probeerden enkele burgemeesters in eigen persoon de menigte tot kalmte te brengen, tot drie keer toe, zegt het officiële verslag. Normaal maakte de verschijning van enkele heren uit de stedelijke aristocratie voldoende indruk om de rust te herstellen, maar nu bleven de stenen door de lucht vliegen. Een voor het huis geposteerde schildwacht had al wijselijk de benen genomen.

Er moet op dat moment al een ernstig verschil van mening hebben bestaan tussen burgemeesters en het officierskorps. Burgemeesters hadden al drie keer aangeboden de schutterij op te roepen, maar dit aanbod was even zoveel keren door de andere partij afgeslagen. De menigte op de Rode Steen werd steeds groter. De situatie dreigde de heren boven het hoofd te groeien. Tegen negen uur 's avonds werd de hele vroedschap ten stadhuis opgeroepen. Uit de dan met instemming van de „raad” genomen besluiten blijkt, dat men geen zin meer heeft zere tenen van de officieren te ontzien. De secretaris van de stad wordt op de menigte afgestuurd, nu niet meer met het verzoek maar met bevel uiteen te gaan. Bij weigering zullen de aanstichters van het tumult worden gestraft. Een onder de gegeven omstandigheden vrij krachteloos dreigement. Meer effect sorteerde de mededeling dat de huisknecht was vrijgelaten. Dat laatste had overigens wel moeite gekost. Van Pabst was zijn belofte niet nagekomen en pas een uitdrukkelijk bevel van de schout aan de garnizoenscommandant had de invrijheidstelling kunnen bewerkstelligen.

Na een half uur was het meeste volk voor het huis van Van Pabst verdwenen. Het besluit behalve de normaal reeds aanwezige compagnie schutterij nog twee extra compagnieën op te laten komen lijkt dan ook meer ingegeven door een demonstratie van onafhankelijkheid tegenover de militairen dan door de wens het oproerige volk in toom te houden. De militairen meenden niet te kunnen achterblijven en liet de bedreigde vaandels enkele nachten lang door een aantal officieren bewaken. Er ging een brief op hoge poten naar de Prins in Den Haag. Met het gewenste effect. Enkele dagen later werd het hele garnizoen overgeplaatst naar Alkmaar en Enkhuizen.

Militairen en burgers

Voor een goed begrip van de achtergronden van de gebeurtenissen op deze stormachtige tweede november moeten we de twee zaken onderscheiden waarom het gaat: Een volksoproer en een competentiestrijd tussen de burgerlijke en de militaire leiders in de stad.

Inzet van de onenigheid tussen de burgemeesters en de garnizoensofficieren is de aantasting van de juridische bevoegdheden van de stad. Opvallend is de behoedzaamheid waarmee de stad aanvankelijk de militairen behandelt. Van Pabst mag zijn knecht zonder ruchtbaarheid tegen donker vrijlaten en de schutterij wordt op wens van de officieren niet opgeroepen. Pas als blijkt, dat de zaak geheel uit de hand loopt, treden de burgemeesters krachtig op zonder op de gevoeligheden van de militairen te letten.

Rode Steen nr. 9

Dit doen ze echter niet dan na het oordeel van de vroedschap te hebben ingewonnen, politiek gezien het belangrijkste college in de stad.

Het verhoor van Van Pabst door de schout begint ook met de vraag of de huisknecht militair was. Want dat was de kern van de zaak. Als militair zou Wolter onder de krijgswetten vallen en in dat geval kon de stad niets voor hem doen. Als burger daarentegen kan hij alleen door de stad berecht worden. Gevangenneming wordt nu een inbreuk op het privilege van de stad recht te mogen spreken binnen haar rechtsgebied met uitsluiting van anderen. Militairen vielen daar dus niet onder. Terecht zeggen burgemeesters in hun brief aan de Prins, dat deze maatregelen moet nemen tot maintien van hun character ofwel tot handhaving van de rechten van de stad. Van Pabst maakt het nog veel erger, als hij het verzoek van de schout de knecht vrij te laten naast zich neerlegt. Ook het afslaan door de officieren van het aanbod het oproer te willen beteugelen met de eigen schutterij is voor de heren regenten een grove belediging. De officieren zullen echter weinig vertrouwen hebben gehad in een verdediging van hun vaandels door een slecht geoefende, weinig betrouwbare schutterij. De burgemeesters zeggen naderhand terecht, dat ze een flink stuk autoriteit hebben verloren door het mislukken van hun poging het volk op eigen gezag uiteen te laten gaan. En dat voor een zaak waar ze uiteindelijk niet eens achter staan. Het opzeggen van de goede verstandhouding met het garnizoen op het eind is dan ook volkomen begrijpelijk.

Doelgerichte actie

Wat de menigte op de Rode Steen doet, is meer dan alleen maar een relletje schoppen. In de twintigste eeuw zouden we van een protestactie spreken. Volgens de bronnen wordt er alleen met stenen gegooid, de voor die tijd gebruikelijke plundering en het aanspreken van de aanwezige drankvoorraad blijft achterwege. De doelgerichtheid van de actie blijkt ook uit het feit dat men pas met gooien begint als een normaal verzoek om vrijlating geen resultaat heeft, zich niet stoort aan de kalmerende praatjes van de burgemeesters en pas ophoudt als blijkt, dat de knecht is vrijgelaten. Het protest